

Hyvinvoinnin rajat ja kasvun esteet

JUSSI LINNAMO

YTL, professori

Hyvinvointivaltio 2000-luvun kynnyksellä. VATT – vuosikirja 1999. Toimittaneet Reino Hjerppe, Seija Ilmakunnas, Iikko B. Voipio. VATT-julkaisuja 28:1, 90.s.
Hyvinvointivaltio 2000-luvun kynnyksellä. VATT – vuosikirja 1999. Artikkelit. Toimittaneet Reino Hjerppe, Seija Ilmakunnas, Pirkko Valppu, Iikko B. Voipio. VATT-julkaisuja 28:2, 339 s. Helsinki 1999.

VATT-vuosikirjan lähtökohtana on ollut vuonna 1997 käynnistetty Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen tutkimusohjelma, jonka teemana oli hyvinvointivaltion rajat ja kasvun esteet. Kirja ei ole varsinainen VATT:n toimintakertomus. Ensimmäinen osa on synteesi tutkimusohjelman tuloksista. Kirjan toinen osa sisältää osan niistä artikkeleista, joihin synteesi pohjautuu. Synteesi on yhtenäinen esitys, mutta artikkelikokoelma kovin epätasainen. Osa tutkimuksista on jo aikaisemmin julkaistu VATT:n omissa »harmaissa painotuotteissa», osa kotimaisissa ja kansainvälisissä aikakauskirjoissa. Tämä ei haittaa asiaa, sillä teoksen ensimmäi-

sen osan synteesi asettaa paikalleen aikaisemmin julkaistut tutkimustulokset.

Vuosikirjan ansio on siinä, että se osoittaa VATT:n vakiinnuttaneen paikkansa Suomen kansantalouden tutkimuslaitosten joukossa. Se ei pyri kilpailemaan kenenkään kanssa suhdanne-ennusteissa. VATT jättää rahapolitiikan Suomen Pankille, elinkeinopolitiikan ETLA:lle ja PTT:lle. Se ei puutu työmarkkinakysymyksiin, vaan uskoo ne ETLA:lle ja PT:lle. VATT täydentää eri ministeriöiden, KELA:n ja Eläketurvakeskuksen tutkimustoimintaa ja suorittaa niille tilaustutkimusta. VATT on leimallisesti tutkimuslaitos, joka selvittää taloudellisia kysymyksiä, joissa julkinen valta on osapuolena ja vaikuttajana. Sen tutkimusten pitäisi aikaansaadat keskustelua ja tutkimusten tulosten edesauttaa julkisen vallan päätöksentekoa. Tästä syystä VATT:lta vaaditaan hyvää kykyä analysoida, keitä ovat sen viestien mahdolliset vastaanottajat ja miten tehokkaasti viestit menevät perille. VATT:lta edellytetään tärkeätä sanottavaa ja kykyä sanoa se ymmärrettävästi. Mielestäni VATT:n esittämällä synteesillä on molemmat ominaisuudet. Erillistutkimuksilla on pääasiallisesti edellinen ominaisuus eli tärkeä sanotta-

va. Osalta erillistutkimuksista puuttuu pahanlaisesti kyky viestin ymmärrettäväksi tekemiseen.

VATT:n sanoma on synteessissä esitetty eri dispositioin kuin artikkelikokoelmassa. Synteessiosassa nykytilan kuvaus on jaoteltu alaotsikoittain seuraavasti: Hyvinvointipalvelujen tehokkuus ja tuottavuus, Työllisyys, kannustimet ja verotus, Tulonjaon kehitys, Infrastrukturi ja ympäristö, Kunta ja aluekehitys, Julkisen talouden tasapaino ja Hyvinvointivaltio ja integraatio. Synteessin synteessissä eli päätösluvussa, Haasteet ja uudistaminen palataan seuraaviin otsikkoihin: Hyvinvointivaltio ja väestökehitys, Kasvun haasteet ja Julkisen sektorin uudistusten jatkaminen.

Artikkelikokoelmassa on dispositio: Hyvinvointivaltion palvelurakenne, Verotus, kannustimet ja työllisyys, Integraatio, julkisen talouden tasapaino ja julkiset tuet sekä Infrastrukturi ja ympäristö. Molemmissa osissa infrastrukturi ja ympäristö on käsitelty samassa yhteydessä, asiakokonaisuudesta työllisyys, kannustimet ja verotus on sanojen järjestys otsikoissa muutettu. Synteessiosassa ei ole tavanomaisia alaviitteitä artikkelikokoelmaan, vaan lukija jää epä tietoiseksi, milloin synteessin tekijät viittaavat johonkin artikkelikokoelman artikkeleista ja milloin he »panevat» omiaan. Viestin perillimenon ja luettavuuden kannalta tämä ei ole suinkaan paha asia. Se saattaa olla haitallinen, jos viestin yllättävyys tuo viestin vastaanottajalle uskottavuusongelmia.

Hyvinvointivaltion tehokkuus- ja tuottavuus-tarkastelujen tulokset kertovat, että palveluja tuottavien yksiköiden kunkin ryhmän keskinäiset erot ovat huomattavia vertailtaessa terveyskeskuksia, peruskouluja ja lukioita keskenään. Sovellatut kustannuskehityksen selittävät tekijät toivat esille useita uusia ja yllättäviä tuloksia. Väestön vanhenemisen vaikutus terveydenhoidon tehokkuuteen ja kustannuksiin ei ole yl-

lättävä, mutta uusi selitys. Koulutuspuolella taas luokkakoon ja itse koulun liitännäistoimien merkitys kustannuksiin antanee ajattelemisen aihetta.

Työllisyyden, kannustimien ja verotuksen väliseen vuorovaikutuskeskusteluun on jo aikaisemmin tuotu kannustusloukkojen ja verokiilosten käsitteet. VATT:n tutkimukset kvantifioivat näitä riippuvuuksia. Rakenteellisen työttömyyden pääasialliseen ja hyvin kompleksiseen ongelmaan eli siihen, millä toimenpiteillä työvoimamarkkinoiden ammattitaitoiseen työvoimaan kohdistuva kysyntä saataisiin tasapainotumaan väärin koulutetun, väärillä alueilla asuvan ja vääränikäisen pitkäaikaistyöttömien työvoiman tarjonnan kanssa, ei VATT voi esittää muita kuin osaratkaisuja. Esitetyin toimin voi useita erillISRatkaisuja löytyä. Selvitys aktiivisen työvoimapolitiikan työllistävyydestä on lukemisen arvoinen.

Tulonjaon kehityksessä VATT:n erityisenä ansiona on se, että sosiaalivakuutuksen ja terveydenhoidon tulo- ja kulutusmahdollisuuksia tasoittavat tulonsiirrot ymmärretään entistä selvemmin ihmisen koko elinkaaren kattavana järjestelmänä. Artikkelin kirjoittaja Pekka Parkkinen on ollut eräs VATT:n ahkerimmista keskustelijoista. Virheellinen keskustelu siitä, miten tehokkaita rikkaita riistetään tehottomien köyhien hyväksi, on korvattu uudella dimensiolla. VATT on selvittänyt niinikään tulonjaon, köyhyyden ja työmarkkina-aseman välisiä riippuvuussuhteita.

Edellä mainitut kaksi ongelmakenttää ovat sekä synteessissä että artikkeliosassa selkeästi käsitellyt ja sanottava viesti on kirjoitettu ymmärrettävällä kielellä. Valitettavasti samaa ei ole sanottava kaikista infrastruktuuria ja ympäristöä käsittelevän osan artikkeleista. VATT esittää infrastruktuureina sosiaalisen infrastruktuurin, liikenneinfrastruktuurin, tietoliikenne-

verkot, energihuollon ja muun yhdyskuntatekniikan. Infrastruktuurit eivät ole tavanomaisia markkinoilla tuotettavia ja vaihdettavia yksityisiä hyödykkeitä. Ne ovat julkisia hyödykkeitä, joilla on alueellinen ulottuvuus ja verkosto-ominaisuudet. Ne ovat toisaalta paikkaan sidottuja, mutta toisaalta vaikutuksiltaan valtakunnan rajat ylittäviä. Niiden tuottamiseen liittyy usein suuria mittakaavaetuja ja verkostohyötyjä, mutta myös ulkoishaittoja, joiden kustannusten oikeudenmukainen jakaminen on kiistanalaista. Kaikki tämä on hyvää ja hyödyllistä tietoa. Artikkelien laatu vain vaihtelee.

VATT on kehittänyt yhdessä muiden tutkimuslaitosten ja yliopistojen kanssa ympäristötalouteen liittyviä hiilidioksidipäästöjen rajoittamisen kannustinmenetelmiä ja tutkinut niiden kansantaloudellisia vaikutuksia. VATT on sen sijaan käytännöllisesti katsoen yksin Suomessa sosiaalista pääomaa koskevissa tutkimuksissaan. Molempien tutkimusaiheiden ongelmana on kaikkialla maailmassa lyhyt tutkimusperinne. Edellisen erityisongelmana on myös päästöjen rajoittamismenetelmien vähäinen hyväksyttävyyden, jälkimmäisten taas mittaustekniikka. Viesti siitä, mitä tutkitaan, on selvä ja sanoma menee perille näiden aihealueiden kohdalla. Kokonaan toisin on laita liikennesektorin rajakustannushinnoittelun strategiaa koskevassa tutkimuksessa. Siitäkin huolimatta, että ongelmaa on selvitetty usean yliopiston tutkimusponnisteluun, kuuluu ratkaisun talousteoreettisen idean ja käytännön sovellusmahdollisuuksien välillä on suuri. Tästä syystä sanottava ei ole konkreettista eikä sen esittämistapa ymmärrettävää. Vielä hullummin on sinänsä tärkeän kaupunkipolitiikan tutkimuksien raportoinnin laita.

Toinen kahdesta kaupunkitutkimusta koskevasta raportista on ei-matemaattisesti kerrottu selostus matemaattisesta ei-lineaarista systeemimallista. Täten toimien ei kerrottava tule ym-

märretyksi. Se on liian ylimalkainen ammattiekonomistille, liian abstrakti muille lukijoille. Se putoaa kahden tuolin väliin.

Toinen uuden kaupunkipolitiikan tasoja ja tehtäviä koskeva juttu on julkaisuna floppi. Sitä ei voi edes uskoa ekonomistin tekemäksi. Ekonomistin tehtävänä ei toki ole kertoa kokonaisuudesta 14 kertaa, että sellaisenaan järkevät kaupunkipolitiikkaan kuuluvat toimet ovat valtiovallan tukemina »kokonaisuutta hyödyttäviä». Sen osaa tehdä kuka moralisti hyvänsä. Lukija kysyy, ovatko keinot todellakin aivan kaikissa kaupungeissa ja missä määrin hyvänsä käytettyinä jollakin tavalla määriteltyä kokonaisuutta hyödyttäviä. Ekonomisti tuntee toki rajatuotot ja -kustannukset ja budjettirajoitukset. Selvityksen julkaiseminen on VATT:n kohdalta virhe.

Kunta- ja aluekehitystä koskevassa osassa on sen sijaan erinomaisia artikkeleita. Koska kunnat tuottavat pääosan sekä sosiaalisista että koulutuspalveluista ja huomattavan osan infrastruktuurin rakentamisesta, muodostuvat kuntien vaakaana pysyvän rahoituspohjan turvaamiseen liittyvät kysymykset tärkeiksi. Tästä syystä hyvinvointivaltion fiskaalisten suhteiden pohtiminen on paikallaan. Aluetason, valtion ja EEC:n optimaalinen tehtävien jako peruspalveluiden tuottajina, suhdanne- ja rakennepolitiikassa ja suurten riskien kantajina sietää tulla selvitettyksi. Samu Kurrin, Heikki A. Loikkasen ja Seija Parviaisen asiaa koskeva artikkeli ansaitsee suorastaan erikoismaininnan.

On luonnollista, että VATT paneutuu julkisen talouden tasapainon kysymyksiin. VATT on vahvoilla kansainvälisten vertailujen teossa. Julkaistut tutkimukset poistavat monia mystiikan piiriin kuuluneita yleisiä harhaluuloja. Suurin osa tutkimusselosteista on helposti ymmärrettävissä.

Osassa, jossa esitellään integraatiota, julkisen talouden rakennetta ja julkisia tukia, on sekä sa-

nomansa että esitystapansa perusteella hyvä Outi *Krögerin* tutkimus »Kansainvälisen integraation ja verokilpailun vaikutus Suomen verojärjestelmään». Niin ikään Jaakko *Kianderin* ja Pekka *Mäkelän* »Integraatio ja taloudellinen kasvu» ja Seija *Ilmakunnaksen*, Jaakko *Kianderin* ja Antti *Romppasen* »Julkisen talouden tasapaino Suomessa» ovat artikkeleita, joista toivoisi syntyvän laajaa referointia ja keskustelua.

Mielestäni VATT on valtaosaltaan onnistunut tutkimustehtävässään. Kiitokset synteesisosan selkeydestä kuuluvat sen toimittajille. Artikkeleista saa enemmistö viestin asiasisällön suhteen hyvät pisteet. Esitystapansa puolesta

niukka enemmistö yltää vähintään tyydyttävälle tasolle. VATT:in olisi syytä harkita korkeatasoisen »selkokieli poliisin» pysyvää palkkaamista. Ilman esitystavan selkeyden hiomista ei VATT:n viesti mene perille. Eduskunta, hallitus, ministeriöt, työmarkkinajärjestöt, kauppa-kamarit, muut yhteiskuntapoliittiset järjestöt ja tutkimuslaitokset, kaupungit ja elinkeinovirastot ansaitsisivat parempaa viestintää. VATT on osoittanut kykynsä selvittää, sen kyvyssä viestiä on toivomisen varaa. VATT:n äänen kuuluu kuulua laajemmin mediassa, sillä VATT:lla on aivan ilmeisesti painavaa sanottavaa.